

TÜBİTAK Destek ve Karar Mekanizmalarıyla İlgili Bazı Görüş ve Öneriler

Ali Özgür Kişisel* / akisisel@metu.edu.tr

31.03.2011

Sayın Prof. Dr. Betül Tanbay,
 Ekteki metinde, TÜBİTAK karar ve destek mekanizmalarının matematikçilere uygunluğu ve genel yapıları ile ilgili bazı görüş ve önerilerim yer almaktadır. Bu görüş ve önerileri Türk Matematik Derneği'nin TÜBİTAK'a ileteceği görüş ve öneriler kapsamında değerlendirilmek üzere bilgilerinize arz ederim.
 Saygılarımla,
 Doç. Dr. Ali Ulaş Özgür Kişisel
 ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu

1. Akademik Karar Mekanizması: Son 7 yıllık dönemde, TÜBİTAK tarafından bilime yapılan desteğin artmasının önünü açan iki olumlu gelişme göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, TÜBİTAK'ın devlet bütçesinden aldığı miktardaki önemli artış, ikincisi idari yapılanmanın zenginleştirilmesi, program sayısının artması ve süreçlerin netleştirilmesidir.

Bu olumlu gelişmeleri izlemesi gereken gelişme ise desteğin doğru akademik karar mekanizmalarıyla dağıtılması olmalıdır. Mevcut yönetim şemasının bunu olması gerektiği şekilde sağladığını düşünmüyorum. TÜBİTAK'ın mevcut durumdaki akademik karar birimi Bilim Kurulu'dur. Kompozisyonu (üyelerinin branşlarının dağılımı) ve yerine getirilmesi gereken muazzam iş miktarından dolayı Bilim Kurulu'nun TÜBİTAK'ın hedeflediği faaliyetlerde gereken akademik kararları sağlıklı almasının imkânsız olduğunu düşünüyorum. Mevcut durumda yaşanan pek çok sorunun (hakem, panelist, jüri atamalarına eleştiriler, branşa uygun program, yönerge ve yönetmeliklerin eksikliği veya bunların tartışmalı durumu, proje/program destek kararlarına itirazlar) kökeninde kanımca bu nokta yatıyor.

Öneri: Bilim Kurulu'nun bir üst kurul görevi yaparak, her akademik alan için 5-6 kişilik bir

TÜBİTAK Bilim Kurulu Üyeleri

www.tubitak.gov.tr/home.do?sid=545 adresinden de görülebileceği üzere, TÜBİTAK'ın 13 bilim kurulu üyesinin sadece ikisi temel bilimci: Bir matematikçi ve bir kimyacı. Üyelerin yaşamöykülerine aynı adresten ulaşılabilir. Bilim Kurulu'nun dağılımı şöyle:

- Prof. Dr. Nüket Yetiş, Başkan (Endüstri mühendisliği)
- Prof. Dr. Ahmet Ademoğlu (Elektrik, elektronik mühendisliği)
- Prof. Dr. Hüseyin Akan (Tıp, radyoloji)
- Prof. Dr. Abdullah Atalar (Elektrik-elektronik mühendisliği, Bilkent rektörü)
- Prof. Dr. Ömer Cebeci (Kimya mühendisliği)
- Nuri Gürgür (Hukuk. TÜBA üyesi)
- Prof. Dr. Metin HEPER (Hukuk ve siyaset bilimi)
- Ahmet KULA (İşadamı)
- Abdulkerim Dervişoğlu (Makina mühendisliği, sanayici)
- Prof. Dr. Ahmet Mete Saatçı (Kimya ve çevre mühendisliği)
- Prof. Dr. Ayşe Soysal (Matematikçi)
- Prof. Dr. Feridun Cahit Tanyel (Tıp, çocuk cerrahisi ve sağlığı)
- Prof. Dr. Iskender Yılgör (Kimya)

Üye kompozisyonu ve Bilim Kurulu üyelerinin seçimi:

- 1) Bilim Kurulunun altı üyesinin, bilimsel ve teknolojik alanlarda eser, araştırma ve buluşlarıyla temayüz etmiş ve/veya araştırma ve teknoloji yönetimi konusunda yetkinliği olan, bilimsel ve teknolojik sistem, kurum ve birimleri başarı ile kurmuş ve/veya yönetmiş olması gerekir. Bu üyelerden beşi Bilim Kurulu tarafından belirlenen on, biri Yükseköğretim Kurulu Genel Kurulu tarafından belirlenen iki aday arasından Başbakan tarafından seçilir.
- 2) Bilim Kurulunun üç üyesi, TÜBA'nın asli üyeleri arasından, biri fen ve teknik bilimler alanından, biri sosyal ve beşeri bilimler alanından ve biri de sağlık bilimleri alanından olmak üzere, Bilim Kurulu tarafından belirlenen altı aday arasından Başbakan tarafından seçilir.
- 3) Bilim Kurulunun üç üyesinin, lisans öğreniminden sonra kamu kurum ve kuruluşlarında ve/veya özel sektörde en az on yıl deneyim sahibi olmuş, mesleğinde temayüz etmiş ve üstün nitelikli hizmetleriyle tanınmış olması gerekir. Bu üyelerden biri Bilim Kurulu tarafından belirlenen iki ve ikisi Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından belirlenen dört aday arasından Başbakan tarafından seçilir.

* 1 Nisan 2011 günü TMD ile üç TÜBİTAK yetkilisi arasında, matematiğin ve matematikçilerin TÜBİTAK ile yıllardan beri süregelen sorunlarını konuşmak üzere bir toplantı yapılmıştır. Katılımın yüksek olduğu toplantıdan bir gün önce ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampüsü Matematik Bölümü öğretim üyesi Ali Özgür Kişisel TMD'ye bir mektup sunarak TÜBİTAK konusunda önerilerini sıralamıştır. Meslektaşımızın mektubunun tamamını yayımlıyoruz.

Alan Bilim Kurulu oluşturması sağlıklı bir yapılanma modeli olacaktır. Bu Alan Bilim Kurulları Türkiye’de bilime hizmetlerinin niteliği tartışma ötesi olan, ve alanında temayüz etmiş kişilerden oluşturulmalıdır. Alan Bilim Kurulları’na kendi akademik alanlarıyla ilgili her türlü jüri, panel oluşturma, alanın ihtiyaçlarına uygun program ve yönetmelik maddeleri önerme gibi yetkiler devredilmeli, bunlar üst Bilim Kurulu’nda yalnızca genel uygunluk ve bilim politikaları açısından denetlenmelidir. Model, Alan Bilim Kurulu’nun üyelerinin fiziksel olarak bir araya gelmelerini gerektirmeyecek şekilde oluşturulmalı, Türkiye’de bilimin gelişmesine hizmet etmiş başka uyruklu bilim insanları veya Türkiye dışında ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bilim insanları üye olabilmelidir. Bir örnek olarak, Matematik Bilim Kurulu sözgelimi şu isimlerden oluşabilir: Selman Akbulut (Michigan State U.), Alexander Klyachko (Bilkent Ü.), Robert P. Langlands (IAS, Princeton), Ali Nesin (Bilgi Ü.), Mete Soner (ETH Zurich), Ali Ülger (Koç Ü.). Bu kurullarda tekrarlı atamaların mümkün olması önemli olacaktır.

2. Bilgilenme/araştırma seyahati – bildiri seyahati ayırımına gidilmesi: TÜBİTAK, 2224 numaralı program ile yurtdışında kongre ve konferanslara bildiri ile katılımı desteklemektedir. Bu programdan çok sayıda bilim insanı faydalanmaktadır. Program, bildirisiz katılımlar, ikili çalışma ziyaretleri gibi başka modaliteleri desteklememektedir. Yurtiçi bilimsel etkinliklere katılım ise, görebildiğim kadarıyla, 2223 numaralı program aracılığıyla 35 yaş altı katılımcılar için, ancak bireysel başvuru değil etkinlik başvurusu vasıtasıyla desteklenebilmektedir.

Bir araştırmanın gerçekleşmesi için gerekebilecek desteği iki farklı kategoriye ayırabiliriz:

a) Araştırma gerçekleşmeden önce, hazırlık aşamasında gereken destek, ve

b) Araştırma gerçekleştikten sonra sonuçların sunulması için verilen destek.

Gerçekleştikten sonra verilen desteğin niteliğini bilimsel alandan nispeten bağımsız olarak, 2224 numaralı program örneğinde olduğu gibi, bildirili konferans katılımı benzeri uygulamada sınıflarında birleştirebiliriz. Öte yandan, araştırma gerçekleşmeden önce gereken desteğin niteliği bilimsel alana bağlı olarak çok büyük farklılıklar göstermektedir.

Örneğin, bir kimya araştırmacısının laboratuvar imkânları ve kimyasallara ihtiyacı bulunmaktayken, bir matematikçinin laboratuvar çalışması bizatihi farklı yerlerde yaşayan uzmanlarla yapacağı ikili çalışmaları veya üst düzey bir konferansa dinleyici olarak katılımıdır.

Öneri: Araştırma desteğinin araştırma öncesi ve araştırma sonrası olarak iki farklı kategoride değerlendirilmesi daha sağlıklı olacaktır. Araştırma öncesi desteğin niteliği bütünüyle alanın ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanmalıdır. Özelde seyahat desteği, seyahat amacına göre iki parçaya ayrılmalı, bilimsel seyahatlerin araştırma öncesinde vazgeçilemez olduğu teorik alanlarda bu kategoride de destek imkânı sağlanmalıdır. Ayrıca yurtiçi desteğin 35 yaşla sınırlı olmayıp bireysel başvuruya bağlı olmasının daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. Başvurunun etkinlik sahibine bırakılmasının sebebi eğer sayıların çokluğu nedeniyle başvuruları TÜBİTAK’ın değerlendirmesinin güçlüğüyse, etkinliğe belli bir kota ayrılarak, etkinlik organizasyon kurulunu katılımcı isimlerini çok erken bir tarihte belirlemek ve takiplerini yapmak yükümlülüklerinden azad ederek kendilerinden yalnızca hakem olarak faydalanmak, bu alanda yaşanmakta olan sorunların bir kısmını da çözecektir.

Araştırma öncesi desteğin verilmesinde, özellikle seyahat konusunda, suistimal ve denetleme problemleri akla gelebilir. Buna iki önlem getirilebilir, ve bunun yeterli olacağına inanıyorum: İlki desteğin liyakate ve yapılacak etkinliğin kalitesine göre verilmesi, ikincisi araştırma öncesi için verilen bir desteğin ilgili olduğu projenin sonucu yayımlanmadan bu desteğe tekrar başvurmanın engellenmesi.

3. İzole konumlardaki bilim insanlarının merkezlerde üst seviye ders vermesi için destek: Ülkemizdeki üniversite ve araştırma kurumu sayısı hızla artmaktadır. Türkiye’nin çok farklı bölgelerinde görev yapmakta olan, donanımlı, bir kısmı oldukça genç, çok sayıda değerli araştırmacı bulunmaktadır. Kurumların önemli bir kısmının çok yeni olmasından dolayı gerek kadroları gerek programları son hallerine kavuşmamıştır. Ülke tarafından büyük yatırımlar yapılarak yetiştirilen araştırmacıların aktif durumda kalmalarını sağlamak son derece önemlidir. Araştırmacıların aktif durumda kalabilmelerinin en önemli yollarından biri yüksek lisans ve doktora öğrencileriyle birlikte çalışmaları, özelde ise bu

seviyedeki dersleri vererek hem kendilerini hem de dersi alan öğrencileri geliştirmeleridir. Ancak, her yüksek lisans ve doktora programı, belirli bir minimum uzman sayısının varlığında açılabilir. Dolayısıyla değerli araştırmacılarımızın bulunduğu pek çok yerde bu programların açılması yakın vadede uygun çözüm olmayacaktır.

Öneri: TÜBİTAK, yüksek lisans veya doktora programı bulunmayan, veya bu programında ilgili alanda öğrencisi bulunmayan kurumlarda çalışan araştırmacıların, bu programların bulunduğu kurumlara haftanın belirli günlerinde gidip gelerek yüksek lisans veya doktora dersleri vermelerini destekleyebilir. Örneğin, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde çalışan bir öğretim elemanı, iki haftada bir Hacettepe Üniversitesi'ne uçakla gelerek, iki ardışık günde 6 saat ders yapmak suretiyle bir doktora dersini verebilir. TÜBİTAK, yol, konaklama ücretlerini ve harcırahı karşılayabilir. Elbette böyle bir programa başvurular, her iki kurumun karşılıklı onayıyla ve liyakat esasına göre yapılmalıdır.

4. KKTC'deki öğretim üyelerinin TÜBİTAK programlarından faydalanması: KKTC.'de ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Yakındoğu Üniversitesi, Lefke Avrupa Üniversitesi olmak üzere 6 üniversite bulunmaktadır. İTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu ve Çukurova Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampusu'nun devlet politikası paralelinde yakında faaliyete geçmesi beklenmektedir. Hacettepe Üniversitesi ise Yakındoğu Üniversitesi ile tıp fakültesinde ortak girişim başlatmıştır. Dolayısıyla KKTC'nin bir üniversiteler adası olması bir devlet stratejisi olarak uygulanmakta olup Türkiye Cumhuriyeti'nin KKTC'ye Yardım Heyeti aracılığıyla yaptığı mali katkının küçümsenemeyecek bir kısmı bu üniversitelerin yatırım bütçeleri için kullanılmaktadır. Bu politikaların sonucunda adada niteliği yüksek bir araştırmacı havuzu oluşmuştur. Bu seyrin artarak gitmesi beklenmektedir. Ancak KKTC üniversitelerinde çalışan araştırmacılar TÜBİTAK programları arasından yalnızca 1001 programından yararlanabilmekte, bu programdan faydalananlara da, Yardım Heyeti ile ilgili bazı kısıtlamalardan dolayı, telif ücreti ödenememektedir.

Öneri: KKTC'de görev yapan öğretim üyelerinin Türkiye Cumhuriyeti'nde görev yapan öğretim üleriyle aynı şartlarda tüm TÜBİTAK program-

larından faydalanmaları olumlu sonuçlar doğuracaktır. Konunun TÜBİTAK yönetiminin yetkisi dışında kalan kısımları da (uluslararası antlaşmalar, mali yardım politikaları) çözümlenebilirse, adadaki araştırmacı havuzundan etkin şekilde yarar sağlanabilir. KKTC üniversitelerinin pek çoğunun doğaları itibarıyla küçük olmaları bakımından 3 numaralı maddede önerilen yer değiştirerek ders verme ve benzeri programlardan faydalanabilmeleri özellikle önemlidir.

5. Üst düzey çıktılarını kesinleşen organizasyonlara uzun süreli destek programları: TÜBİTAK'ın konferans düzenleme, yaz okulu ve benzeri organizasyonlara şu anda sağladığı destek programları, organizasyondan belirli bir süre önce bir başvuru yapılmasını gerektirmektedir. Eğer organizasyon yıllık olarak düzenleniyorsa, her yıl yeni bir başvuruya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu başvuruların hazırlanması önemli bir iş gücü sarfına neden olabilmekte, destek kararının kesin olmaması organizasyonun planlanması aşamasında önemli sıkıntılar doğurabilmektedir. Öte yandan, ülkemizde uzun süredir düzenli olarak gerçekleştirilen, ve çıktılarının kalitesi her türlü tartışmanın ötesinde olan belli organizasyonlar vardır. Matematik alanından örnek vermek gerekirse, Gökova Geometri ve Topoloji konferansı, Antalya Cebir Günleri ve Nesin Matematik Köyü Yaz Okulları, her sene dünyanın en üst düzey araştırmacılarının katılımı, bu organizasyonlardan faydalanan öğrencilerin yurtiçi ve yurtdışında başardıkları açısından dünya çapında itibar gören organizasyonlar listesine girmeyi başarabilmişlerdir.

Öneri: Üst düzey çıktılarını kesinleşen bu gibi organizasyonlara, bir yıldan daha uzun bir süre (örneğin 5 yıl) için destek veren bir TÜBİTAK programı oluşturulabilir. Bu desteğin miktarı ve yıllık takibi henüz filizlenme aşamasında olan diğer organizasyonlardan farklı tutularak, belirli garantilere ve basit bir yıllık raporlama/faturalandırmaya bağlanabilir. Ülkemizin çeşitlenen ve değişik araştırmacı gruplarınca yapılan çok sayıda bilimsel organizasyona ihtiyacı olduğu kadar, kurumsallaşmış ve kökleşmiş organizasyonlara da ihtiyacı olduğunu ve bu yapılanmanın desteklenmesinin de TÜBİTAK'ın asli görevi olduğunu düşünüyorum. TÜBİTAK yeni filizlenen ormanlık alanlara su sağlama-ya devam etmeli, ancak asırlık anıt çınarları da korumaya almayı ihmal etmemelidir.

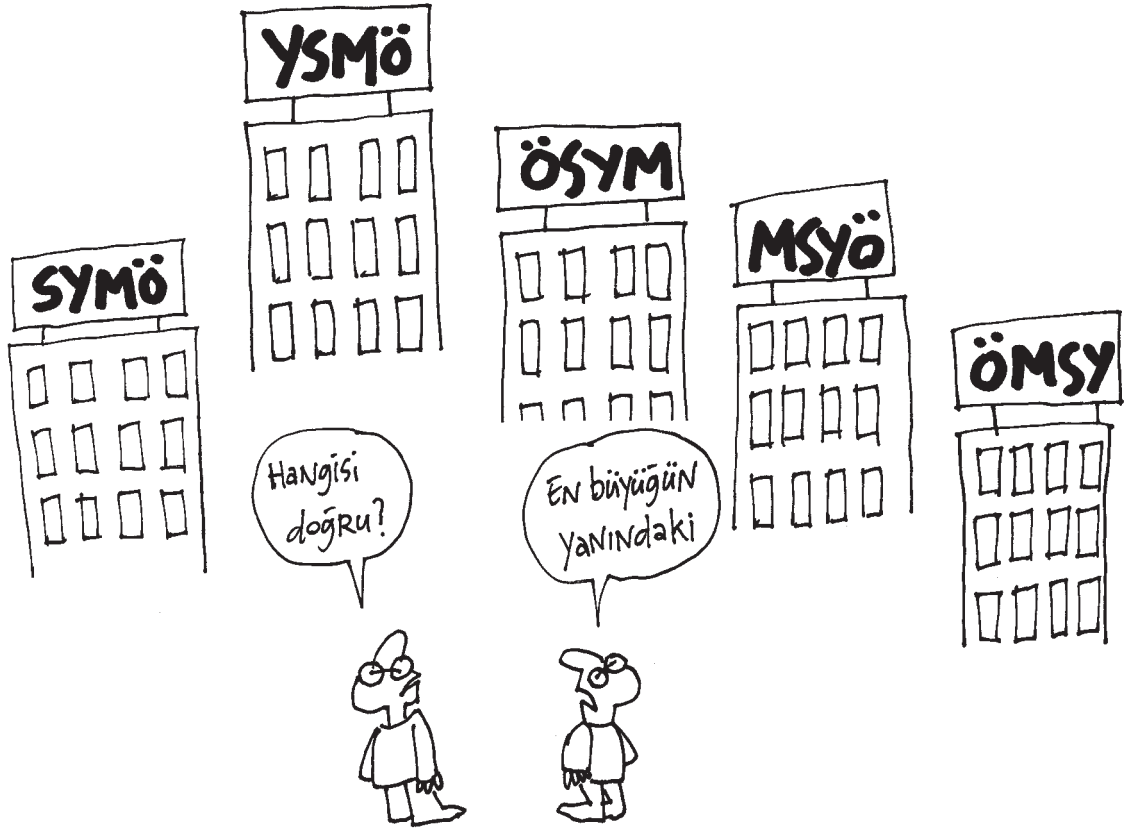
6. Proje rapor süreleri: TÜBİTAK, Kariyer programı, 1001 programı gibi çeşitli bilimsel destek programlarında, denetimi sağlamak ve öz değerlendirmeye olanak tanımak için 6 aylık raporlama istemektedir. Ancak bu süre oldukça kısa olup, hem araştırmacıların hem hakemlerin iş yükü açısından sakıncalar doğurabilmektedir.

Öneri: 2 yıllık veya daha uzun süreli projelerde raporlama süresinin 6 ayda birden yılda bire çıkarılması.

7. Feza Gürsey Enstitüsü: İstanbul Kandilli Rasathanesi'nin yanındaki binada faaliyet göstermekte olan Feza Gürsey Enstitüsü, Fizik ve Matematik alanlarında en üst düzeyde araştırmaları desteklemek üzere kurulmuş bir ileri araştırmalar enstitüsüdür. Bu enstitünün benzerleri buldukları ülkelerin bilim kurumları arasında ülkelerinin göz bebekleridir. ABD'de Institute of Advanced Studies, MSRI, Fransa'da IHES., Almanya'da Max Planck Institute bu amacı güden kurumlar arasında sayılabilir. Dünyada teorik alanda en büyük yeniliklerin bu çatılar altında gerçekleşmesi olağandır. Ancak,

Feza Gürsey Enstitüsü mevcut yapısı itibarıyla bu konumda olmaktan uzaktır.

Öneri: TÜBİTAK, Feza Gürsey Enstitüsü'nü her anlamda destekleyerek, akademik ve idari yönetim şemalarını yurtdışındaki benzerlerini örnek alarak düzenleyerek, bu kurumu amacına ulaştırmalıdır. Örneğin, kuruma liderlik yapacak en üst düzeyde temayüz etmiş bir bilim insanı kurumun başına getirilmeli ve az sayıda sabit akademik kadro benzer şekilde oluşturulmalıdır. (Bu kişilerin seçiminde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı koşulu aranmamalıdır. Örneğin, Korean Institute of Advanced Studies, fizikçi Leonard Susskind ve matematikçi Efim Zelmanov'u "Distinguished Professor" unvanıyla kadrolarına dahil etmiştir.) Enstitünün sabit akademik kadrolarının haricinde devinen bir geçici kadrosu olmalı, bu kadrodaki kişiler o akademik yıl veya yıllarda yapılacak faaliyetlere göre Enstitü Yönetim Kurulu tarafından liyakat usulüne göre belirlenmelidir. Enstitünün fiziksel olanakları gözden geçirilmeli, İstanbul'un ulaşım ve konaklama problemleri gözönüne alınarak, misafirhane imkânları mutlaka geliştirilmelidir. ♣

t.